Journal of Exalted Governance
"Scientific"
Summer 2024, Vol 5, No 18

Definition of governance
(Meta - Synthesis of what governance is)

Mohammad Baqer Aali[1], Mehdi Ghazanfari[2]
Naser Pour sadegh[3], Ali Asghar Pour ezzat[4]

Abstract

This research was organized and implemented with the aim of providing a general definition of governance from previous research - given that no research has been available to achieve it in studies inside and outside the country.

This research is developmental in terms of its purpose, and in terms of the nature of the data and the method of analysis, it is among qualitative researches. In this research, research data has been collected and analyzed using meta-synthesis technique. Sandolski and Barroso's seven-step method was used for meta-synthesis. In this research, the unit of registration is documentation (books and articles) and the unit of analysis is the section. From the valid databases, screening was done with the purposeful sampling method and 218 documents (research sample) were selected for analysis. Maxqda 2020 software was used to analyze the themes of the documents. Kappa internal agreement coefficient was used to validate the theme analysis. The calculation of this coefficient was done by Maxqda 2020, which is at the highest level of agreement (= 0.89) based on the analytical criteria used.

The organizing themes of the concept of governance (dimensions of governance), in order of the frequency of extracted codes from the reviewed sources, are: methods (29.03%), governance actors (26.23%),

1. Corresponding author: PhD student in governance, Shahid Beheshti School of Governance, Tehran, Iran mb.ali99@sndu.ac.ir
2. Professor, Department of System Engineering, Faculty of Industrial Engineering, University of Science and Technology, Tehran, Iran mehdi@iust.ac.ir
3. Professor of Strategic Management Department, Faculty of Management, National Defense University, Tehran, Iran dr.naser.poursadegh@gmail.com
4. Professor, Department of Management, Faculty of Management, University of Tehran, Tehran, Iran pourezzat@ut.ac.ir

functions (25.17%), purpose (62.7/%), territory (4.73%), style (4.4%) and value (2.8%). According to these elements, the general definition of governance was done.

According to the exploratory investigations of meta-synthesis, the definition of governance based on its constituent elements is as follows: "Governance is the process of steering the systematic interaction of actors (governmental/non-governmental) in a territory (transnational, national and transnational) through policy making and Regulation (and redistribution) for facilitating and providing (public) services for the realization of collective goals (shared between governmental and non-governmental actors) by exercising legitimate authority within the framework of the ideals and values of that realm.

It is hoped that this general definition will get rid of the ambiguities in the definition of governance and that this new research work will be completed with the action of other researchers to achieve a general definition of the constituent components of the definition of governance.

Keywords: Definition of Governance, Functions of Governance, Governance, Meta - Synthesis.

فصلنامه حکمرانی متعالی
سال پنجم، شماره ۱۸، تابستان ۱۴۰۳
مقالهٔ پژوهشی، از صفحه ٦١ تا ٨٦

تعریف حکمرانی
(فراترکیبِ چیستی حکمرانی)

محمدباقر عالی[۱]، مهدی غضنفری[۲]، ناصر پورصادق[۳]، علی‌اصغر پورعزت[٤]

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۲/۰۵ **پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۶/۰۶**

چکیده

این پژوهش با هدف ارائه تعریف عام از پژوهش‌های پیشین ـ باتوجه به اینکه تاکنون پژوهشی برای دستیابی به تعریفی عام از حکمرانی در مطالعات داخل و خارج از کشور در دسترس قرار نگرفت ـ سازماندهی و اجرا شد. پژوهش از نظر هدف، توسعه‌ای و از جنبه ماهیت داده‌ها و شیوه تحلیل در زمره پژوهش‌های کیفی است. در این پژوهش داده‌ها با استفاده از فن فراترکیب جمع‌آوری و تحلیل شده است. برای فراترکیب از روش هفت‌مرحله‌ای ساندولسکی و باروسو استفاده شد. واحد ثبت، مستندات (کتاب‌ها و مقالات) و واحد تحلیل، بند است. از پایگاه‌های داده معتبر، با روش نمونه‌گیری هدفمند، غربالگری انجام و تعداد ۲۱۸ مستند (نمونه پژوهش) برای تحلیل انتخاب شد. برای تحلیل مضمون اسناد از نرم‌افزار مکس کیو دی. ای. ۲۰۲۰ و برای اعتباریابی تحلیل مضمون از ضریب توافق درونی کاپا استفاده شد. محاسبه این ضریب توسط نرم‌افزار مکس‌کیو دی. ای. ۲۰۲۰ انجام شد که بر اساس معیار تحلیلی استفاده‌شده، در سطح عالی توافق (= ۰/۸۹) قرار دارد. مضمون‌های سازمان‌دهنده مفهوم حکمرانی (ابعاد حکمرانی) به‌ترتیب فراوانیِ شناسه‌های استخراجی از منابع بررسی‌شده، عبارت است از: شیوه‌ها (۲۹/۰۳٪)، کنشگران حکمرانی (۲٦/۲۳٪)، کارکردها (۲۵/۱۷٪)، هدف (۷/٦۲٪)، قلمرو (٤/۷۳٪)، سبک (٤/٤٤٪) و ارزش (۲/۸٪). باتوجه به این عناصر تعریف عام حکمرانی انجام شد. باتوجه به بررسی‌های اکتشافی به‌دست‌آمده از فراترکیب، تعریف حکمرانی بر اساس عناصر تشکیل‌دهنده

۱. نویسنده مسئول: دانشجوی دکترای حکمرانی، مدرسه عالی حکمرانی شهید بهشتی، تهران، ایران
mb.ali99@sndu.ac.ir
۲. استاد گروه مهندسی سیستم، دانشکده مهندسی صنایع، دانشگاه علم و صنعت، تهران، ایران mehdi@iust.ac.ir
۳. استاد گروه مدیریت راهبردی، دانشکده مدیریت، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران
dr.naser.poursadegh@gmail.com
٤. استاد گروه مدیریت، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران pourezzat@ut.ac.ir

آن به‌صورت زیر است: «حکمرانی، فرایند راهبری تعامل نظام‌مند کنشگران (حکومتی/ غیر حکومتی) در قلمرو (فراملی، ملی و فروملی) از طریق خط‌مشی‌گذاری و تنظیم‌گری (و بازتوزیع) برای تسهیل‌گری و ارائه خدمات (عمومی) به‌منظور تحقق اهداف جمعی (مشترک بین کنشگران حکومتی و غیرحکومتی) با اعمال اقتدار مشروع در چارچوب آرمان‌ها و ارزش‌های آن قلمرو است.» امید است این تعریف عام سبب رهایی از ابهام‌های تعریف حکمرانی شده و برای دستیابی به تعریفی عام از مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده تعریف حکمرانی، با اقدام دیگر پژوهشگران، این کارِ نوین پژوهشی تکمیل شود.

واژگان کلیدی: تعریف حکمرانی، حکمرانی، کارکردهای حکمرانی، فراترکیب.

مقدمه

تحولات گوناگون شگرف در دنیای پس از جنگ جهانی دوم به علت برآورده‌نشدن انتظارات مصرف‌کنندگان و پدیده گرانباری دولت‌ها، به ناکارآمدی دولت در اداره جامعه و اقتصاد در کشورهای گوناگون (پیترز و پی‌یر[1]، ۲۰۱۶) و ایجاد رویکردی جدید در دانش اداره منجر و مدیریت دولتی نوین (مُدُن) نامیده شد (رادنور، اوزبرن و گلنون[2]، ۲۰۲۲؛ رودز[3]، ۲۰۰۳: ۱ ـ ۳). این رویکرد، به ورود کنشگران غیر حکومتی در اداره جوامع منجر شد و درواقع قدرت و اقتدار تنها کنشگر پیشین و قدیمی (حکومت/ دولت) زائل شده و به تعبیر آنسل و تورفینگ (۲۰۲۲)، زنجیره‌ای از حکمرانی‌کردن (آنسل و تورفینگ[4]، ۲۰۲۲: ٤) بین دیگر کنشگران توزیع شد (بویر، ۲۰۲۱). بهره‌گیری از توانمندی و ظرفیت کنشگران غیر حکومتی (صدیقی[5]، ۲۰۲۲) در اداره جوامع، حکمرانی نوین[6] نامیده شد.

حکمرانی نوین، مفهومی است که از دهه ۱۹۹۰ وارد ادبیات دانشگاهی و کاربردی شد و به‌رغم استفاده گسترده از آن، هنوز از نظر مفهومی دارای ابهام است و پژوهشگران به برداشت مفهومی نسبتاً یکسان از آن نرسیده‌اند.

در سال‌های اخیر، امکان دستیابی به تعریف عام «حکمرانی» و ایجاد اشتراک مفهومی بین پژوهشگران و عاملان حکمرانی جزء دغدغه‌های مهم پژوهشگران بوده است. پاسخ به این دغدغه پژوهشی در تجربیات علمی و کاری پژوهشگران نمود آشکار و عینی داشته است.

بووارد و لوفلر[7] (۲۰۰۳) استدلال می‌کنند که «هر تعریفی از حکمرانی باید مختص به زمینه باشد؛ بنابراین، تعریف آن، از نظر ذی‌نفعان گوناگون و در کشورهای مختلف اغلب یکسان نیست» (بووارد و لوفلر، ۲۰۰۳).

1. Peters & Pierre
2. Radnor,Osborne & Glennon
3. Rhodes
4. Ansell & Torfing
5. Siddiki
6. New Governance
7. Bovaird and Löffler

تعدد تعاریف حکمرانی به‌علت بافتارمندی[1] آن است که سبب فراوانی تعداد تعاریف آن شده است. برای پرهیز از این باتلاق مفهومی[2]، باید تعریفی عام[3] از حکمرانی بنا کنیم تا بتوان تعاریف پیرامون اشکال و انواع خاص حکمرانی را بر پایه آن انجام داد (تورفینگ، پیترز، پی‌یر و سورنسن[4]، ۲۰۱۲).

به همین دلیل، گوناگونی برداشت‌ها از حکمرانی و تعدد استفاده از تعبیر حکمرانی در محافل اداری سبب سردرگمی مخاطبان می‌شود.

مطالعات اکتشافی حاکی است که تلاش پژوهشی منسجمی برای رهایی علمی از این باتلاق مفهومی انجام نشده است؛ بنابراین انجام این مطالعه به روش مرور نظام‌مند فراترکیب ضرورت دارد. چرا که در اثر کاربست روش‌های علمی برای استخراج مفاهیم از متون معتبر، پژوهشگران و عاملان اداره جامعه و اقتصاد خواهند توانست در تعریف و تبیین حکمرانی در عرصه‌های گوناگون و اشکال متعدد حکمرانی با تکیه بر آن در شناسایی صحیح مسائل عمومی و طراحی، تدوین، پیاده‌سازی، اعمال و اجرای[5] فرایندهای حکمرانی شاهد موفقیت‌های قابل توجه باشند و از شکست‌های حکمرانی[6] احتمالی جلوگیری کنند. این پژوهش به توسعه دانش حکمرانی منجر شده است و در صورت انجام‌نشدن آن، همچنان ابهام مفهومی در تعریف حکمرانی و تشتت برداشت‌ها در محافل دانشگاهی، اداری و سیاسی باقی می‌ماند.

بر اساس مطالعات اکتشافی و تجربه علمی زیسته پژوهشگران، تعریفی عام از حکمرانی بر مبنای مطالعات پیشین به‌صورت نظام‌مند انجام نشده است؛ بنابراین این پژوهش با هدف استخراج مؤلفه‌های تعریف حکمرانی و درنهایت ارائه تعریفی نسبتاً عام از حکمرانی، سازماندهی شد. باتوجه به این موارد، این پژوهش برای پاسخ به این پرسش که تعریف حکمرانی (باتوجه به پژوهش‌های پیشین) چیست، انجام شده است.

1. Contextual
2. Conceptual morass
3. Generic
4. Torfing, Peters, Pierre and Sørensen
5. Designing, Developing, Implementing, Applying, Executing
6. Governance failures

پیشینه نظری پژوهش

حکمرانی

از زمان رواج استفاده از اصطلاح «حکمرانی نوین»، سازمان‌های بین‌المللی و پژوهشگران تعاریف گوناگونی از آن ارائه کرده‌اند که به تعدادی از آنها اشاره می‌شود.

بانک جهانی[1] (۱۹۹۹)، حکمرانی را فرایند انتخاب افراد صاحب اختیار، ظرفیت دولت برای مدیریت مؤثر منابع و اجرای سیاست‌های صحیح و احترام به شهروندان و دولت‌ها به نهادهای حاکم بر تعاملات بین آنها تعریف می‌کند (کافمن، کرای و زویدو لوباتن[2]، ۱۹۹۹: ۱)؛ هم‌چنین از نظر بانک جهانی (۲۰۰۷: i) حکمرانی، روشی است که مقامات و مؤسسات عمومی اقتدار لازم برای شکل‌دادن به خط‌مشی عمومی و ارائه کالاها و خدمات عمومی را به‌دست آورده و اعمال می‌کنند.

بویر (۲۰۰۷)، حکمرانی را «هرگونه الگوی فرمانروایی»[3]، «فرمانروایی هماهنگ»[4] یا «شیوه‌های حکومت‌داری»[5] می‌داند (بویر، ۲۰۲۱؛ ۲۰۰۹: ۷۳؛ ۲۰۰۷: ۷).

پی‌یر و پیترز (۲۰۲۱) و تورفینگ و آنسل (۲۰۲۲) در برداشتی موسع، حکمرانی را «فرایند راهبری یک جامعه/ اقتصاد به‌سوی اهداف» (پی‌یر و پیترز، ۲۰۲۱: ١٤ و تورفینگ و آنسل، ۲۰۲۲: ٤) و یا آن را فرایندهای تعاملی می‌دانند که از طریق آن جامعه و اقتصاد به‌سمت اهداف جمعی توافق‌شده (طی مذاکره) راهبری می‌شود (تورفینگ و آنسل، ۲۰۲۲).

فرازمند[6] (٢٠٠٤) به جنبه‌های بین‌المللی تعریف حکمرانی توجه کرده و لزوم ظرفیت‌سازی ملی را در تعامل بین کنشگران داخلی و بین‌المللی مورد توجه قرار می‌دهد.

پژوهشگران گوناگون برداشت‌های متنوعی از حکمرانی کرده‌اند که رودز شش (رودز، ۲۰۰۳: ۱۵۹ ـ ١٦٥؛ ١٩٩٦: ٦٥٢) و مالک[7] نُه سنخ‌شناسی (مالک، ۲۰۱۱: ۳۲ ـ ۳۸؛ ۲۰۱۷: ۱۱ ـ ۱۹) از آن را به‌دست داده‌اند و هم‌چنین استوکر[8] (۲۰۰۸)، حکمرانی را به‌عنوان نظریه در نظر می‌گیرد که در این پژوهش به‌عنوان دهمین سنخ آن یاد می‌شود.

---

1 .World Bank
2 .Kaufmann, Kraay, & Zoido-Lobatón
3. All patterns of rule
4. coordinated rule
5. practices of governing
6 .Farazmand
7. Malik
8. Gerry Stoker

برداشت‌های مفهومی گوناگون از حکمرانی به‌صورت ذیل است:

- حکمرانی به‌مانند ابزار خط‌مشی (جریسات[1]، ۲۰۰٤)

ـ حکمرانی به‌مانند حکومت حداقلی (بویر، ۲۰۰۷ و مالک، ۲۰۱۷)

ـ حکمرانی به‌مانند حکمرانی شرکتی (نیکولیچ و زلاتانوویچ[2]، ۲۰۱۸: ۳۸-۳۷)

ـ حکمرانی به‌مانند مدیریت دولتی نوین (مُدُن) (رودز؛ تورفینگ، اندرسون، گرو و کلاوسن[3]، ۲۰۲۰: ۵۸ ـ ٦۲ و کلین[4])

ـ حکمرانی به‌مانند نظام اجتماعی ـ سایبرنتیک (رودز، ۲۰۰۳؛ کویمان[5]، ۱۹۹۳: ۲۵۸؛ مالک، ۲۰۱۷ و ۲۰۱۱)

ـ حکمرانی به‌مانند شبکه‌های خودتنظیم گر (رودز، ۱۹۹٦؛ مالک، ۲۰۱۷ و ۲۰۱۱)

ـ حکمرانی به‌مانند وابستگی متقابل بین‌المللی (رودز، ۲۰۰۰؛ ویز[6]، ۱۹۹۳: ۲۵۸؛ مالک، ۲۰۱۷ و ۲۰۱۱)

ـ حکمرانی به‌مانند اقتصاد سیاسی جدید (رودز، ۲۰۰۰؛ لین، هاینریش و هیل[7]، ۲۰۰۰؛ مالک، ۲۰۱۷ و ۲۰۱۱)

ـ حکمرانی به‌مانند حکمرانی خوب (رودز، ۲۰۰۰؛ پی‌یر و پیترز، ۲۰۲۱: ۵؛ مالک، ۲۰۱۷ و ۲۰۱۱)

ـ حکمرانی به‌مانند نظریه (استوکر، ۱۹۹۸).

از نظر استوکر (۱۹۹۸): الف) حکمرانی، مجموعه پیچیده‌ای از نهادها و کنشگرانی است که منشأ آنها هم دولت و هم فراتر از آن است. ب) حکمرانی، به‌رسمیت شناختن محوشدن مرزها و مسئولیت‌های کنشگران در رویارویی با (و یا حل) مسائل اجتماعی و اقتصادی به‌وسیله آنها است. پ) حکمرانی، مؤید وابستگی قدرت در روابط بین نقش‌آفرینان برای کنش جمعی است. ت) حکمرانی، شبکه‌های خود حکمران مستقلی متشکل از کنشگران است. ث) حکمرانی، ظرفیت انجام کارهایی است که به قدرت دولت برای فرمان‌دادن یا استفاده از اختیاراتش وابسته نیست.

1. Jreisat
2. Nikolić & Zlatanović
3. Torfing, Andersen , Greve & Klausen
4. Klijn
5. Kooiman
6. Weis
7. Lynn, Heinrich and Hill

ج) حکمرانی، دولت را واجد صلاحیت لازم برای بهره‌گیری از ابزارها و فنون نوینی می‌داند که برای راهبری و هدایت جامعه لازم است.

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، حکمرانی نوعی از حکومت‌داری است که مشارکت‌کنندگان از سازمان‌های حکومتی، دولتی و حوزه‌های خصوصی و اجتماعی در یک مسیر معین، سازنده و روبه‌جلو باهم همکاری می‌کنند. این نوع فرایندها و ساختارهای تصمیم‌گیری و مشارکتی برای تدوین قوانین، تنظیم مقررات و تأمین کالاهای عمومی، تعریف و مشخص می‌شود. حکمرانی به‌دنبال توزیع قدرت در نهادهای گوناگون بوده و وظیفه اصلی حکمرانان، مشخص‌کردن و ایجاد ارتباط مؤثر بین آنها است. الگوهای حکمرانی نوین، به‌دنبال پیوند مردم و نهادها در سطوح گوناگون، از حکمرانان منطقه‌ای تا ملی و بین‌المللی است (محمدی، ۱۳۹۸).

مدرسه حکمرانی شهید بهشتی(ره) (۱٤۰۱) با بررسی ادبیات تحقیق، حکمرانی را [فرایند قاعده‌گذاری، اجرای قواعد، بررسی، نظارت و کاربست بازخوردها با اعمال قدرت مشروع و به‌منظور دستیابی به هدف مشترکی برای همه کنشگران و ذی‌نفعان در چارچوب ارزش‌ها و هنجارها در محیط یک سازمان یا یک کشور] تعریف کرده است.

باتوجه به این موارد، حکمرانی، فرایند راهبری یک کشور و یا یک سازمان (قلمرو مشخص) (پی‌یر و پیترز، ۲۰۲۱ و ۲۰۱٦ و مایتز[1]، ۲۰۲۲) است. راهبری، برای دستیابی به هدف مشخصی که بین کنشگران (حکومتی و غیرحکومتی) مشترک بوده (صدیقی، ۲۰۲۲) و امکان سنجش بر اساس شاخص‌های مشخص (و قابل تعریف) را دارد (پی‌یر و پیترز، ۲۰۲۱؛ میشرا و آتری[2]، ۲۰۲۰). این فرایند راهبری از طریق کارکردهای حکمرانی (خط‌مشی‌گذاری، تنظیم‌گری، بازتوزیع، تسهیلگری و (تأمین و) ارائه خدمات عمومی) انجام می‌شود (سالامون[3]، ۲۰۱۱؛ امامیان و همکاران، ۱۳۹۸؛ نجفی رستاقی و اسمعیلی گیوی، ۱٤۰۱). کارکردهای حکمرانی به‌صورت زنجیره‌ای در طول هم بوده و هر حلقه بعدی در جهت تحقق حلقه قبل از خود، برای طراحی، تدوین و پیاده‌سازی (اعمال و اجرا) کنشی بزرگ‌تر انجام می‌شود (فرهنگ ماریام وبستر[4]، ۲۰۲۳). هر فرایند حکمرانی در بستر ارزش‌ها و هنجارها با اعمال قدرت مشروع انجام می‌شود (سالامون،۲۰۲۱؛ کولباخ[5]، ۲۰۲۱ و بویر، ۲۰۲۱).

1. Mayntz
2. Mishra & Attri
3. Salamon
4. merriam-webster Dictionary
5. Colebatch

پیشینه تجربی پژوهش

کمالی (۱۳۹٦) در پژوهشی در مورد استفاده از روش فراترکیب در سیاست‌گذاری عمومی، استفاده پژوهشگران حوزه مطالعات خط‌مشی‌گذاری از روش‌های پژوهش بین‌رشته‌ای را به علت ابعاد و کنشگران گوناگون آن ضروری می‌داند و اضافه می‌کند که روش پژوهش نظام‌مند فراترکیب یکی از روش‌های قابل اتکا برای کسب اطلاعات پژوهش‌های گسترده برای پژوهشگران و کاربست آنها توسط عاملان و مجریان خط‌مشی‌ها و پرهیز از تک‌بعدی‌نگری است (کمالی، ۱۳۹٦).

حجازی‌فر و همکاران (۱۳۹٦) در پژوهش خود با روش فراترکیب به بررسی مطالعات حاکمیت [حکمرانی] اسلامی[1] در ایران برای استخراج مؤلفه‌های آن پرداخته‌اند. نتایج این مطالعه بیانگر آن است که عدالت، فقرزدایی و رفاه‌گرایی در [حکمرانی] اسلامی از اهمیت زیادی برخوردار است؛ اما در [حکمرانی] غربی پاسخگویی و مشارکت اهمیت زیادی دارد و این نشان‌دهنده آن است که الگوی حکمرانی اسلامی با حکمرانی غربی تفاوت‌های مبنایی دارد (حجازی‌فر و همکاران، ۱۳۹٦).

کریم‌میان و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با استفاده روش فراترکیب، طبقه‌بندی جامعی از ویژگی‌های حکمرانی از طریق شبکه‌های خط‌مشی در مطالعات مربوط انجام داده‌اند. بر اساس نتایج، موضوعات «تقویت ارتباطات، ایجاد اعتماد و افزایش مشارکت» و «ارتقای هماهنگی، انسجام و یکپارچگی» دارای فراوانی بیشتر دارد و در ارتباط با موضوعات «تسهیل اجرای خط‌مشی‌ها» و «افزایش یادگیری خط‌مشی» پژوهش‌های کمتری انجام شده است (کریم‌میان و همکاران، ۱۳۹۸).

علی‌احمدی و همکاران (۱٤۰۰) با استفاده از روش فراترکیب به بررسی و دسته‌بندی مطالعات انجام‌شده در مورد حکمرانی با روش‌های تحقیق در عملیات نرم پرداخته و روش‌های مناسب تحقیق در عملیات نرم برای مطالعات حکمرانی را تجویز کرده‌اند (علی‌احمدی و همکاران، ۱٤۰۰).

عباسی، جمشیدی نوید و قنبری (۱٤۰۰)، در پژوهشی، ابعاد و مؤلفه‌های حاکمیت شرکتی[2] را در رویکرد اسلامی با روش فراترکیب بررسی و نتیجه‌گیری کرده‌اند که درنظرگرفتن ابعاد اصول اخلاقی، تعهد اجتماعی، پاسخگویی، شفافیت، تصمیم‌گیری و نظارت اسلامی سبب تضمین تحقق اهداف حاکمیت شرکتی است (عباسی، جمشیدی نوید و قنبری، ۱٤۰۰).

1. Islamic Governance
2. Corporate Governance

براتلو (۱٤۰۲)، در پژوهش خود با استفاده از روش فراترکیب، چارچوب مفهومی حکمرانی سازمانی را ارائه کرده است. باتوجه به نتایج بیشتر پژوهش‌ها با رویکرد کیفی و موردی در سازمان‌ها به انجام رسیده است (براتلو، ۱٤۰۲).

جالتما، بیزبروک و ترمیر[1] (۲۰۱۹)، در پژوهش خود با روش فراترکیب، سیر تحول مفهوم دولت تا فراحکمرانی را با هدف ارائه تعریفی برای فراحکمرانی بررسی کرده‌اند. بر اساس نتیجه این پژوهش، فراحکمرانی «کنشی ازسوی مقامات (عمدتاً) دولتی است که نیازمند هماهنگی یک یا چند سبک حکمرانی با استفاده از ابزارها، روش‌ها و راهبردهای گوناگون برای غلبه بر شکست‌های حکمرانی است» (جالتما، بیزبروک و ترمیر، ۲۰۱۹: ۱).

عبدالله، سعید و مفرینی[2] (۲۰۲۲)، در پژوهشی به بررسی نظام‌مند حکمرانی شرعی در نظام بانکداری اسلامی با رویکرد فراترکیب پرداخته‌اند. بر اساس نتایج و مقایسه جنبه‌های نظری و عملی کارکردهای حکمرانی شرعی در بانکداری اسلامی، شکاف بزرگی بین نظریه و عمل برای توسعه ثبات عملکرد بانک‌های اسلامی وجود دارد (عبدالله، سعید و مفرینی، ۲۰۲۳).

تحلیل پیشینه نظری

جمع‌بندی مطالعات بررسی‌شده به‌صورت ذیل است.

ـ دال مرکزی تعاریف حکمرانی، بر این نکته تأکید می‌کند که حکمرانی مفهومی فراتر از نقش‌آفرینی حکومت به‌تنهایی است.

ـ در هر کدام از این مطالعات به جنبه(هایی) از حکمرانی پرداخته است.

ـ هر پژوهشگر متناسب با موضوع مورد پژوهش و هدف هر پژوهشی به تعریفی خاص از حکمرانی پرداخته است.

ـ در این پژوهش‌ها به موضوعِ ابعاد و مؤلفه‌های حکمرانی و تعریف آن به‌صورت یکپارچه توجه نشده است.

ـ مطالعات حکمرانی به دلیل گستردگی و تنوع، نیازمند روش‌های نظام‌مند است.

ـ به دلیل ماهیت داده‌ها، در مطالعات حکمرانی بیشتر از روش کیفی استفاده شده است.

1. Jonna Gjaltema,Robbert Biesbroek & Katrien Termeer
2. Mahmoud Abdullah, Muhammad Said, Arief Mufraini

ـ روش فراترکیب به‌عنوان روش کیفی نظام‌مند کارایی خود را در مطالعات حکمرانی نشان داده است.

باتوجه به این موارد، انگیزه انجام این پژوهش، خلأ پژوهشی در زمینه تعریف حکمرانی و ابعاد آن است که با هدف ارائه تعریفی عام از حکمرانی در مطالعات این حوزه بین متفکران خارجی و با بهره‌گیری از روش فراترکیب انجام شده است.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، توسعه‌ای و از جنبه ماهیت داده‌ها و شیوه تحلیل در زمره پژوهش‌های کیفی است. داده‌های این پژوهش با استفاده از فن فراترکیب جمع‌آوری و تحلیل شده است. فراترکیب، به‌عنوان یکی از روش‌های مرور نظام‌مند و روش پژوهش مرسوم در علوم طبیعی و علوم اجتماعی مطرح بوده و در سال‌های اخیر در مطالعات سلامت، مدیریت، خط‌مشی‌گذاری و حکمرانی به‌کار گرفته شده است (کمالی، ۱۳۹۶). روش فراترکیب، مرور نظام‌مند داده‌های کیفی و تلفیق آنها برای ارائه تفسیر جدیدی از زمینه پژوهش است. این روش به ایجاد نظریه‌های جدید یا یک نظریه توضیحی دربارهٔ آنچه که در موضوع پژوهش وجود دارد، جواب می‌دهد. این روش به‌صورت گسترده در زمینه مسائل نظری و موضوعات کاربردی به‌کار می‌رود (لاکال، ریواح ـ لوی و روز[1]، ۲۰۱۷: ۷ ـ ۸).

الگوی ساندلوسکی و باروسو[2] (علی‌احمدی و همکاران، ۱۴۰۰) برای انجام فراترکیب انتخاب شد. مراحل هفت‌گانه این الگو در شکل ۱ نشان داده می‌شود.



شکل ۱. مراحل انجام فراترکیب بر اساس الگوی ساندلوسکی و باروسو
(علی‌احمدی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۳۵ ـ ۲۳۶)

1. Lachal, Revah-levi, Orri and Rose
2. Sandelowski and Barroso

باتوجه به هدف پژوهش و بر اساس مراحل نشان‌داده‌شده در شکل شماره ۱، فراترکیب انجام شد که گزارش آن در این مقاله ارائه می‌شود.

جامعه پژوهش همان‌گونه که در شکل شماره ۲ نشان داده شده است، ۳۷۸ مستند بود که با روش نمونه‌گیری هدفمند غربالگری انجام شد و ۲۱۸ مستند به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شد. واحد ثبت، مستندات و واحد تحلیل، پاراگراف است. در فرایند مطالعه و جمع‌بندی مستندات، از روش پژوهش کیفی و برای تحلیل کیفی از نرم‌افزار مکس کیو دی. ای. ۱۲۰۲۰ بهره گرفته شد. ابر واژگان در مراحل گوناگون با استفاده از نرم‌افزار اطلس تی. آی. و ان. ویوو استخراج شد.

یافته‌های پژوهش

گام اول: تنظیم پرسش‌های پژوهش

در پژوهش‌های فراترکیب، به‌منظور پاسخ به سؤال پژوهش به‌صورت فرایند مندرج در جدول شماره ۱، طراحی و باتوجه به مراحل مندرج در شکل شماره ۲ انجام می‌شود.

جدول ۱. سؤال‌های پژوهش کیفی فرا ترکیب

مؤلفه	سؤالات کلی به‌منظور شروع روش فراترکیب
جامعه مورد مطالعه (who)	منابع گوناگون شامل انواع مقالات، کتاب و رساله که در آنها به موضوع حکمرانی پرداخته شده است.
هدف پژوهش (what)	تعریف حکمرانی
روش انجام پژوهش (How)	بررسی و تحلیل آثار علمی و مستندات به روش تحلیل مضمون، شناسایی و استخراج مؤلفه‌ها و ابعاد حکمرانی، تحلیل و دسته‌بندی مضمون‌های استخراج‌شده
بازه زمانی پژوهش (When)	منابع و مقالات در دسترس بین سال‌های ۱۹۸۰ تا ۲۰۲۳ میلادی

باتوجه به این معیارها ، سؤال‌های اصلی پژوهش عبارت است از: تعریف حکمرانی در مطالعات پیشین چگونه است؟

1. MAXSQDA 2020

گام دوم: مرور نظام‌مند مستندات

داده‌های فراترکیب، مطالعات انجام‌شده گذشته است. برای پاسخ به سؤال(ها)، پژوهشگر با انتخاب کلیدواژه‌های مشخص برای غربالگری منابع در دسترس می‌کوشد به آنها دسترسی پیدا کرده، انتخاب و مرور کرده و پژوهش را به انجام برساند.

در فرایند مطالعات اکتشافی این پژوهش جستجو و انتخاب مستندات براساس الگوریتم‌های گام سوم انجام شد و در تجربه زیسته پژوهشگران، مستندات انتخاب شده دقیقاً مرور و بررسی شد و در مراحل پژوهش قرار گرفت.

گام سوم: جست‌وجو و انتخاب متون مناسب

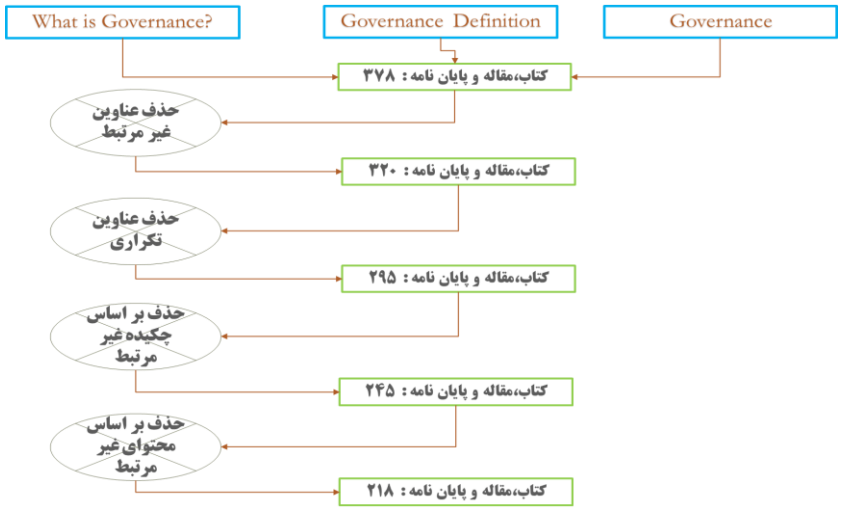
مستندات این پژوهش و غربالگری آنها، بر اساس فیش‌برداری‌های پژوهشگر از سال ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۲ در سیر مطالعاتی حکمرانی، به‌صورت هدفمند انتخاب شد. پژوهشگر در قسمتی از سیر مطالعاتی خود، با استفاده از ابزار هوش مصنوعی گوگل (کتاب گوگل)[1] و آی. جی. آی. گلوبال[2] نیز بهره برد. پروتکل غربالگری جامعه و انتخاب نمونه پژوهش، باتوجه به معیارهای مندرج در جدول شماره ۲ انجام شده است.

جدول ۲. معیارهای انتخاب مستندات مطالعه (نتایج پژوهش)

	معیار پذیرش	معیار عدم پذیرش
زبان	انگلیسی	غیر انگلیسی
زمان	از ۱۹۸۰	قبل از ۱۹۸۰
نوع مطالعه	کتاب / مقاله / رساله	گزارش/ اخبار
موضوع مطالعه	مدیریت دولتی /حکمرانی/توسعه	غیر از این شاخه‌های دانشی
کلیدواژه	Governance/Governance Definition/What is Governance?	هر کلیدواژه‌ای غیر از اینها

باتوجه به جدول شماره ۲، مراحل انتخاب مستندات این پژوهش به‌صورت فرایند مندرج در شکل شماره ۲ است.

1. https://books.google.com/talktobooks/
2. https://www.igi-global.com/search



شکل ۲. فرایند غربالگری مستندات (نتایج پژوهش)

ارزیابی کیفیت مقالات

در این مطالعه، برای حصول اطمینان از روایی اسناد، از قابلیت اعتبار، انتقال‌پذیری، قابلیت اعتماد و قابلیت تأیید (گوبا و لینکلن[1]، ۱۹۹٤) به‌صورت زیر استفاده شد:

جستجوی فراگیر برای دستیابی به منابع حداکثری

غربالگری مناسب و استفاده از منابع معتبر مرتبط با هدف پژوهش

استفاده از نظر خبرگان برای غنی‌ترشدن منابع

بازنگری در مراحل پژوهش بر اساس نظر خبرگان

تطابق ابزارها با تجربه زیسته پژوهشگران

گام چهارم: استخراج اطلاعات از متون انتخاب‌شده

بر اساس روش‌شناسی پژوهش، در مرحله اول اقدام به شناسه‌گذاری لاغر[2] (کرسول، ۱۳۹۷) از متون شد و بر این اساس ۲۰۰ شناسه لاغر استخراج شد. تحلیل کمی شناسه‌های لاغر بیانگر این است که این شناسه‌ها شامل ۱۸۱۰ واژه معنی‌دار است که برخی از آنها عبارت است از: حکمرانی[3] (۳۰۱ بار)،

1. Guba & Lincoln
2. Lean coding
3. Governance

فرایند(ها)[1] (۱۲۱ بار)، دولت[2] (۶۸ بار)، عمومی[3] (۵۹ بار)، نهاد(ها)[4] (۴۶ بار)، حکومت[5] (۴۰ بار)، قدرت[6] و جامعه[7] (هر کدام ۳۸ بار)، کنشگران[8] (۳۶ بار) و خط‌مشی[9] و سیاسی[10] (هر کدام ۳۴ بار)، اقتدار[11] (۳۳ بار) و خصوصی[12] (۲۸ بار).

در مرحله دوم تحلیل مضمون، برای استخراج مؤلفه‌های حکمرانی از شناسه‌های لاغر با استفاده از نرم‌افزار مکس کیو دی. ای، مضمون‌های پایه (۱۰۱۳ مضمون) استخراج شد. ابر واژگان مربوط به مضمون‌های پایه در شکل شماره ۳ نشان داده شده است.



شکل ۳. ابر واژگان مضمون‌های پایه تعریف حکمرانی (نتایج پژوهش)

1. Processes
2. Government
3. Public
4. Institution(s)
5. State
6. Power
7. Society
8. Actors
9. Policy
10. Political
11. Authority
12. Private

گام پنجم: تجزیه‌وتحلیل و ترکیب یافته‌های کیفی

در این مرحله (و مرحله سوم تحلیل مضمون)، باتوجه به مشابهت‌ها و افتراق مفهومی و ظاهری بین مضمون‌های پایه (مؤلفه‌ها) و ادغام برخی از آنها، مضمون‌های سازمان‌دهنده (ابعاد) تدوین شد و در مضمون فراگیر طبقه‌بندی شد. برای پرهیز از طولانی‌شدن، دو نمونه از فرایند شناسه‌گذاری در جدول شماره ۳ ارائه شده است و طبقه‌بندی تمام شناسه‌ها و مضمون‌ها در جدول شماره ٤، ارائه می‌شود.

جدول ۳. فرایند تحلیل مضمون در پژوهش (نمونه)

کد لاتر	مضمون پایه	مضمون سازمان دهنده (سطح اول)	مضمون سازمان دهنده (سطح دوم)	مضمون فراگیر
حکمرانی فرآیند شکل‌دهی به افکار و تصمیم‌گیری است. در دولت-ملت‌ها، این فرآیندها و سیستم‌ها به طور سنتی توسط دولت اداره می‌شوند. در حال حاضر ما شاهد یک حرکت قوی برای مشارکت بهتر شهروندان، ذی‌نفعان و جامعه مدنی در این فرآیندها هستیم. (Grunwald and Orwat,2018)				حکمرانی
	فرآیند	فرآیند(ها)	شیوه‌ها	
	شکل‌دهی به افکار	تنظیم‌گری	کارکردها	
	تصمیم‌گیری	تنظیم‌گری	کارکردها	
	دولت-ملت‌ها	ملی	قلمرو	
	دولت	دولت | حکومت	کنشگران	
	نظام(ها)	تنظیم‌گری	کارکردها	
	شهروندان	مردم/ بخش سوم	کنشگران	
	ذی‌نفعان	ذی‌نفعان	کنشگران	
	جامعه مدنی	مردم/ بخش سوم	کنشگران	
حکمرانی به همه فرایندهای حکومتداری اطلاق می‌شود، خواه توسط یک دولت، بازار، یا شبکه انجام شود، و یا آن را، یک خانواده، قبیله، سازمان رسمی یا غیررسمی، و یا یک سرزمین عهده دار شده و یا از طریق قوانین، هنجارها، قدرت یا زبان انجام شود. (Demirbas,2018; Bevir,2007)				حکمرانی
	فرایندهای	فرایند(ها)	شیوه‌ها	
	حکومتداری	حکومتداری	شیوه‌ها	
	دولت	دولت | حکومت	کنشگران	
	بازار	بازار	کنشگران	
	شبکه	مردم/ بخش سوم	کنشگران	
	خانواده	فروملی	قلمرو	
	قبیله	فروملی	قلمرو	
	سازمان رسمی یا غیررسمی	فروملی	قلمرو	
	سرزمین	ملی	قلمرو	
	از طریق قوانین، قدرت	الگوی فرماتروایی	شیوه‌ها	
	قوانین	تنظیم‌گری	کارکردها	
	هنجارها	هنجار(ها)	ارزش‌ها	
	زبان	تنظیم‌گری	کارکردها	

گام ششم: کنترل کیفی یافته‌ها

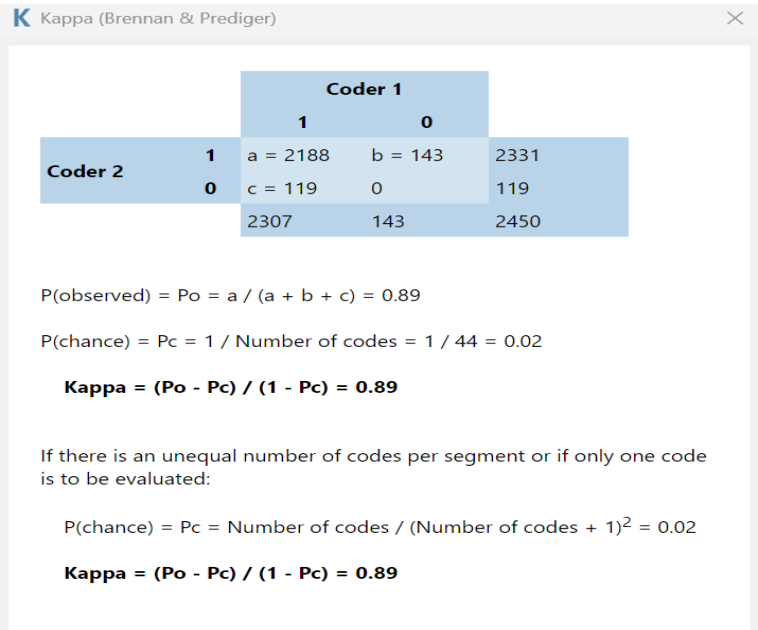
در پژوهش‌های کیفی، پایایی به‌معنای قابلیت اعتماد داده‌ها است. برای سنجش پایایی، روش‌هایی مانند ضریب پایایی هولستی[1]، ضریب پایایی (آلفای) کریپندورف[2]، کاپای کوهن[3] و ضریب پایایی پای اسکات[4] معرفی شده است (نئوندورف[5]، ۲۰۱۷) که با تکرار شناسه‌گذاری و محاسبه تفاوت‌های بین شناسه‌گذاری‌ها به‌دست می‌آید. در این روش‌ها، شناسه‌گذاری‌ها را می‌توان به‌طور معمول به دو صورت تکرار کرد، یا شناسه‌گذاری توسط خود پژوهشگر و با فاصله زمانی معنادار یا توسط فرد دیگری که متخصص در موضوع پژوهش است انجام شده و پس از آن، نتایج این دو شناسه‌گذاری، مقایسه می‌شود (کریپندورف، ۱۳۹۵؛ کلارک و کرسول، ۱۳۹۰؛ هولستی، ۱۳۹۵).

در این پژوهش برای تعیین پایایی شناسه‌گذاری، از ضریب توافق درون موضوعی (آماره کاپا) استفاده شد. از طریق این ضریب می‌توان میزان توافق دو اندازه‌گیری توسط دو نفر یا دو ابزار یا در دو مقطع زمانی را ارزیابی کرد. برای انجام محاسبه پایایی شناسه‌گذاری‌ها از روش ضریب توافق درون‌موضوعی کاپا، بعد از گذشت مدت‌زمان مدیدی از شناسه‌گذاری اول (شش‌ماه)، شناسه‌گذاری دوم توسط همان شناسه‌گذار، انجام و ضریب توافق (آماره کاپا) محاسبه شد.

ضریب کاپا عددی بین صفر و یک است و می‌تواند به‌صورت درصد نیز بیان شود (گوویت[6]، ۲۰۲۰ و نئوندورف، ۲۰۱۷).

شکل شماره ٤ مقدار ضریب کاپا در این پژوهش را نشان می‌دهد که توسط نرم‌افزار مکس کیو دی. ای. محاسبه شده است و برابر ۰/۸۹ است که بیانگر توافق عالی بین دو شناسه‌گذاری است.

1. Holsti’s coefficient of reliability
2. krippendorf coefficent
3. Cohen’s kapp
4. Scott's pi
5. Neuendorf
6. Gwet


Kappa (Brennan & Prediger)

		Coder 1		
		1	**0**	
Coder 2	**1**	a = 2188	b = 143	2331
	0	c = 119	0	119
		2307	143	2450

P(observed) = Po = a / (a + b + c) = 0.89

P(chance) = Pc = 1 / Number of codes = 1 / 44 = 0.02

Kappa = (Po - Pc) / (1 - Pc) = 0.89

If there is an unequal number of codes per segment or if only one code is to be evaluated:

P(chance) = Pc = Number of codes / (Number of codes + 1)^2 = 0.02

Kappa = (Po - Pc) / (1 - Pc) = 0.89

شکل ٤. ضریب توافق درون موضوعی پژوهش (نتایج پژوهش)

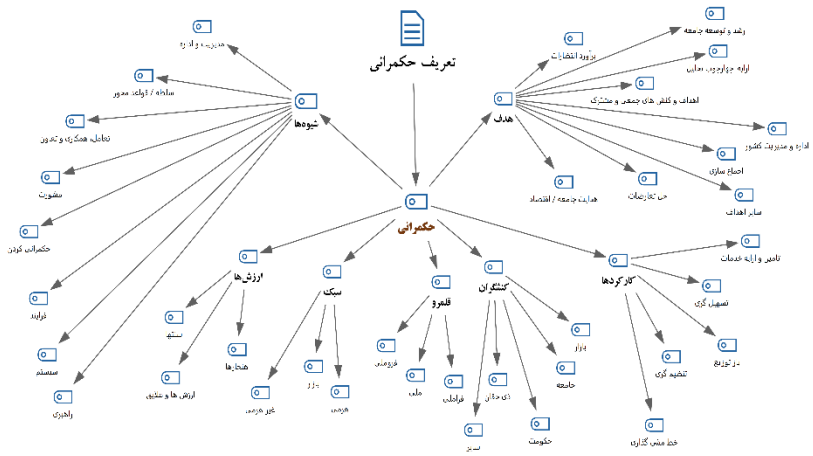
گام هفتم: ارائه یافته‌ها

یافته‌های این پژوهش (نتیجه تحلیل مضمون و طبقه‌بندی مضمون‌ها)، توزیع فراوانی مضمون‌های سازمان‌دهنده (ابعاد حکمرانی) و مفاهیم پایه (مؤلفه‌های حکمرانی) حکمرانی در جدول شماره ٤ نشان داده‌شده است.

جدول ٤. توزیع مضمون‌های سازمان‌دهنده (ابعاد) و پایه (مؤلفه‌ها) حکمرانی (نتایج پژوهش)

مضمون فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	فراوانی مضامین سازمان دهنده	درصد فراوانی مضامین سازمان دهنده	فراوانی مضامین سازمان پایه	درصد فراوانی مضامین پایه
حکمرانی						
	حکمرانی\شیوه ها		۳۰۱	۲۹/۰۳		
		شیوه ها\فرایند			۱۰۳	۹/۹۳
		شیوه ها\قواعد محور			۶۱	۵/۸۸
		شیوه ها\تعامل، همکاری و تعاون			۳۵	۳/۳۸
		شیوه ها\حکمرانی کردن			۳۲	۳/۰۹
		شیوه ها\سیستم			۲۵	۲/۴۱
		شیوه ها\راهبری			۱۶	۱/۵۴
		شیوه ها\مشورت			۱۵	۱/۴۵
		شیوه ها\مدیریت و اداره			۱۴	۱/۳۵
	حکمرانی\کنشگران		۲۷۲	۲۶/۲۳		
		کنشگران\حکومت			۴۸	۴/۶۳
		حکومت\دولت			۶۶	۶/۳۶
		کنشگران\مردم/ تشکل‌های اجتماعی/جامعه			۱۰۳	۹/۹۳
		کنشگران\ذی نفعان			۱۵	۱/۴۵
		کنشگران\بازار			۴۰	۳/۸۶
	حکمرانی\کارکردها		۲۶۱	۲۵/۱۷		
		کارکردها\خط مشی گذاری			۴۱	۳/۹۵
		خط مشی گذاری\تصیم گیری			۴۶	۴/۴۴
		کارکردها\تنظیم گری			۷۷	۷/۴۳
		تنظیم گری\رصد،پایش،ارزیابی، ارزشیابی			۲۵	۲/۴۱
		تنظیم گری\ساختار			۴۴	۴/۲۴
		کارکردها\باز توزیع			۳	۰/۲۹
		کارکردها\تسهیل گری			۶	۰/۵۸
		کارکردها\تامین و ارایه خدمات			۱۹	۱/۸۳
	حکمرانی\هدف		۷۹	۷/۶۲		
		هدف\اهداف و کنش های جمعی و مشترک			۱۸	۱/۷۴
		هدف\اداره و مدیریت کشور			۱۱	۱/۰۶
		هدف\هدایت جامعه / اقتصاد			۹	۰/۸۷
		هدف\رشد و توسعه جامعه			۷	۰/۶۸
		هدف\حل تعارضات			۴	۰/۳۹
		هدف\اجماع سازی			۳	۰/۲۹
		هدف\ارایه چهارچوب تحلیل			۲	۰/۱۹
		هدف\برآورد انتظارات			۲	۰/۱۹
		هدف\سایر اهداف			۲۳	۲/۲۲
	حکمرانی\قلمرو		۴۹	۴/۷۳		
		قلمرو\فراملی			۳	۰/۲۹
		قلمرو\ملی			۲۲	۲/۱۲
		ملی\دولت - ملت			۵	۰/۴۸
		قلمرو\فروملی			۱۹	۱/۸۳
	حکمرانی\سبک		۴۶	۴/۴۴		
		سبک\هرمی			۱۴	۱/۳۵
		سبک\بازاری			۸	۰/۷۷
		سبک\غیر هرمی			۲۴	۲/۳۱
	حکمرانی\ارزش ها		۲۹	۲/۸۰		
		ارزش ها\ارزش ها و علایق			۹	۰/۸۷
		ارزش ها\سنتها			۷	۰/۶۸
		ارزش ها\هنجارها			۱۳	۱/۲۵
		جمع مضامین	**۱۰۳۷**	**۱۰۰**	**۱۰۳۷**	**۱۰۰**

باتوجه به جدول شماره ۵، بر اساس خروجی نرم‌افزار مکس کیو دی. ای، مضمون‌های سازمان‌دهنده تشکیل‌دهنده مفهوم حکمرانی (ابعاد حکمرانی) به‌ترتیب فراوانیِ شناسه‌های استخراجی از منابع بررسی‌شده عبارت است از: شیوه‌ها (۲۹/۰۳٪)، کنشگران حکمرانی (۲۶/۲۳٪)، کارکردها (۲۵٪/۱۷)، هدف (۷٪/۶۲)، قلمرو (۴/۷۳٪)، سبک (۴/۴۴٪) و ارزش (۲/۸٪). باتوجه به این ابعاد، شبکه مضمون‌های مفهوم حکمرانی مستخرج از نرم‌افزار مکس کیو دی. ای. در شکل شماره ، نشان داده شده است.



شکل ۵. شبکه مضمون‌های تعریف حکمرانی (نتایج پژوهش)

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هدف این پژوهش استخراج تعریفی عام از مطالعات پیشین بود. باتوجه به بررسی‌های انجام‌شده در این پژوهش، تاکنون چنین مطالعه‌ای با این ویژگی‌ها، انجام نشده است؛ بنابراین این مطالعه دارای ماهیتی نوآورانه است.

در این پژوهش برای تحقق هدف پژوهش، باتوجه به دستور کار مطالعاتی نویسندگان در چهار سال اخیر، متون قابل اتکا از درگاه‌های معتبر دریافت شد. این متون در فرایند انجام پژوهش به‌صورت نظام‌مند با روش فراترکیب مورد بررسی قرار گرفت و شناسه‌های لاغر استخراجی از متون، به مضمون‌های پایه (مؤلفه‌ها) تبدیل و با توجه به دلالت‌های معنایی در قالب مضمون‌های سازمان‌دهنده

(ابعاد) دسته‌بندی شد. باتوجه به این موارد و به‌منظور پاسخ به پرسش مطالعه، در این بخش یافته‌های پژوهش ارائه می‌شود.

ابتدا باتوجه به نتایج ابعاد و مؤلفه‌های تعریف حکمرانی ارائه و تعریف حکمرانی بر اساس آن ابعاد انجام می‌شود.

ابعاد تعریف حکمرانی

باتوجه‌به جدول شماره ۵، تبیین ابعاد مفهوم حکمرانی بر اساس فراوانی مضامین استخراجی، عبارتند از:

شیوه‌های حکمرانی، کنشگران حکمرانی، کارکردهای حکمرانی، اهداف حکمرانی، قلمرو حکمرانی، سبک‌های حکمرانی و ارزش‌ها.

مولفه‌های هر کدام از ابعاد نیز در شکل ۵، نمایش داده شده است.

پاسخ به سؤال پژوهش: تعریف حکمرانی حاصل از پژوهش

باتوجه به بررسی‌های اکتشافی حاصل از فراترکیب انجام‌شده، تعریف حکمرانی بر اساس عناصر تشکیل‌دهنده آن به‌صورت زیر است:

«حکمرانی، فرایند راهبری تعامل نظام‌مند کنشگران (حکومتی/ غیر حکومتی) در یک قلمرو (فراملی، ملی و فروملی) از طریق خط‌مشی‌گذاری و تنظیم‌گری (و بازتوزیع) برای تسهیل‌گری و ارائه خدمات (عمومی) به‌منظور تحقق اهداف جمعی (مشترک بین کنشگران حکومتی و غیرحکومتی) با اعمال اقتدار مشروع در چارچوب آرمان‌ها و ارزش‌های آن قلمرو است.»

تبیین ابعاد تعریف حکمرانی

ـ شیوه‌های حکمرانی در مستندات بررسی‌شده عبارت است از: فرایندها، هرگونه الگوی فرمانروایی و اعمال قدرت و اقتدار مبتنی بر قواعد، تعامل، همکاری و تعاون، حکومت‌داری، راهبری، مشورت، مدیریت و اداره. به‌عبارت دیگر حکمرانی فرایندی است که در آن تعامل نظام‌مند کنشگران با همدیگر، بیشتر با روش‌های نرم و در موارد اندکی (مانند در بحران‌ها و شرایط اضطراری و برخی قلمروها) با برخی روش‌های سخت (قواعد سخت‌گیرانه سلسله‌مراتبی و نوعی فرمان) اعمال می‌شود.

ـ قبل از پدیدارشدن مفهوم حکمرانی (رویکرد حکمرانی نوین در اداره جوامع)، کنشگران دارای نقش در عرصه اداره، بیشتر «حکومت‌ها و دولت‌ها» بودند؛ اما همان‌طور که در جدول شماره ۵ مشاهده می‌شود، در الگوواره حکمرانی، افزون بر «حکومت‌ها و دولت‌ها»، بازار، جامعه (مردم)،

تشکل‌های گوناگون و دیگر ذی‌حقان نیز در عرصه حکمرانی حضور داشته و در اداره جوامع نقش اساسی دارند. این کنشگران بر اساس چگونگی ارتباط فی‌مابین با همدیگر تعامل می‌کنند که در اصطلاح، سبک حکمرانی نامیده می‌شود. سبک‌های مورد استفاده در حکمرانی شامل سبک‌های هرمی، غیر هرمی و بازاری است. سبک سلسه‌مراتبی بیشتر بر مردم‌سالاری، و سبک غیر سلسه‌مراتبی بر شبکه‌ها و روابط غیر رسمی تأکید دارد.

ـ کارکردهای استخراج‌شده در این بررسی برای حکمرانی که ابزارهای تعامل نظام‌مند کنشگران با همدیگر است عبارت است از: خط‌مشی‌گذاری (و تصمیم‌گیری)، تنظیم‌گری (ساختارسازی و پایش و ارزشیابی)، بازتوزیع، تسهیل‌گری و ارائه خدمات.

ـ هر فرایند حکمرانی برای دستیابی به هدفی مشخص طراحی و اجرا می‌شود. بر اساس متون بررسی‌شده اهداف حکمرانی طیف وسیعی از اهداف را شامل می‌شود: دستیابی به اهداف جمعی و مشترک، اداره یک کشور، هدف یک جامعه و یک اقتصاد، دستیابی به رشد و توسعه، اجماع‌سازی، برآورد انتظارات شهروندان، حل تعارضات و ارائه چهارچوبی برای تحلیل چگونگی اداره یک قلمرو. افزون بر این، هر فرایند حکمرانی ممکن است اهدافی مانند کاهش و حتی غلبه بر عدم تقارن قدرت، احترام به شهروندان، حل مشکلات اجتماعی، سازماندهی دوباره و بازسازی انرژی‌ها برای منافع عمومی بیشتر، نقش اصلی حفظ تعادل، مهار سوء استفاده از بازار و اصلاح شکست‌های بازار و... را نیز دنبال کند.

ـ هر فرایند حکمرانی در یک قلمرو مشخص انجام می‌شود. بر اساس مستندات بررسی‌شده، قلمروهای حکمرانی عبارت استاز: فراملی، ملی و فروملی (شامل مناطق داخل کشور، سطوح محلی و بخشی، سازمان‌ها، بنگاه‌ها، قبیله، خانواده و...).

ـ هر فرایند حکمرانی مبتنی بر مجموعه درهم‌تنیده‌ای از ارزش‌ها، آرمان‌ها، هنجارها و آداب و سنت‌ها در هر قلمرو حکمرانی شکل می‌گیرد و اعمال می‌شود.

پیشنهادها

این پژوهش گام مقدماتی و کوششی برای دستیابی به تعریفی عام از حکمرانی است. ارائه این تعریف، افق روشنی برای انجام پژوهش‌های مشابه به‌منظور دستیابی به تعاریف عام در مورد

مؤلفه‌های حکمرانی را ضروری می‌سازد؛ البته به‌نظر می‌رسد باتلاق مفهومی در مؤلفه‌های حکمرانی مشابه با برداشت‌ها از حکمرانی نیست.

پیشنهاد می‌شود باتوجه به تعریف ارائه‌شده، پژوهش‌های گوناگون موضوعی متناسب با قلمروهای حکمرانی توسط دانشگاهیان و پژوهشگران طراحی و اجرا شود.

فهرست منابع

امامیان، سید محمدصادق؛ ذوالفقاری، امیراحمد؛ محمدزاده احسان و زمانیان، مرتضی (۱۳۹۷). **نظام ملی تنظیم‌گری ۱. مفهوم تنظیم‌گری و ارتباط آن با نظام حکمرانی،** گزارش شماره ۱۵۹٤۰، تهران: دفتر مطالعات اقتصاد بخش عمومی، معاونت پژوهش‌های اقتصادی، مرکز پژوهش‌ها، مجلس شورای اسلامی.

براتلو، فاطمه (۱٤۰۲). شناخت چارچوب مفهومی حکمرانی سازمانی با استفاده از روش فراترکیب، **حکمرانی و توسعه،** ۳ (۱): ۱۲۱ ـ ۱٤٤.

حجازی‌فر، سعید؛ رهنورد، فرج‌اله؛ لطیفی، میثم و طاهرپور کلانتری، حبیب‌الله (۱۳۹٦). **بررسی مطالعات حاکمیت اسلامی در ایران با استفاده از روش فراترکیب، مدیریت سازمان‌های دولتی،** ٦ (۱): ٦۳ ـ ۸۲.

عباسی، یونس؛ جمشیدی نوید، بابک و قنبری، مهرداد (۱٤۰۰). بررسی ابعاد حاکمیت شرکتی در پارادایم اسلامی، **پژوهش‌های تجربی حسابداری،** ۱۲(٤۲): ۱۸۷ ـ ۲۱۰.

علی‌احمدی، علیرضا؛ غضنفری، مهدی؛ سلیمی، غلامرضا؛ محمدی، حسین و عالی، محمدباقر (۱٤۰۰). فراترکیب روش‌شناسی تحقیق در عملیات نرم در مطالعات حکمرانی، **نشریه علمی مدیریت فردا،** ۲۰ (٦۷): ۲۳۱ ـ ۲٤٤.

کرسول، جان دبیلو (۱۳۹۷). **۳۰ مهارت اساسی که محققین کیفی باید بدانند،** ترجمه حمیدرضا یزدانی و فاطمه محمدی، تهران: انتشارات نگاه دانش.

کمالی، یحیی (۱۳۹٦). روش‌شناسی فراترکیب و کاربرد آن در سیاستگذاری عمومی، **فصلنامه سیاست،** ٤۷ (۳):۷۳٦-۷۲۱. doi: 10. 2059/jpq.2017.62861

کریپندورف، کلوس (۱۳۹۵). **مبانی روش‌شناسی: تحلیل محتوا،** ترجمه هوشنگ نایبی، تهران: نشرنی.

کریم میان، زهره؛ محمدی، مهدی؛ قاضی نوری، سید سپهر و ذوالفقارزاده کرمانی، محمدمهدی (۱۳۹۸). طبقه‌بندی ویژگی‌های حکمرانی از طریق شبکه‌های خط‌مشی با استفاده از روش فراترکیب، **مدیریت دولتی،** ۱۱ (۳): ۳۷۷ ـ ٤۰۲ .

کلارک، ویکی پلانو و کرسول، جان دبلیو (۱۳۹۰). **روش‌های پژوهش ترکیبی،** ترجمه علیرضا کیامنش و جاویدسرایی، تهران: نشر آییژ.

محمدی، نعیمه (۱۳۹۸). **الگوی حکمرانی مشارکتی با رویکرد نهادی در توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر در ایران،** رساله دکترای مدیریت دولتی (منتشر نشده)، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

نجفی رستاقی، حیدر و اسمعیلی گیوی، محمدرضا (۱٤۰۱). **حکمرانی، رهیافت‌ها و فناوری‌ها،** تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

هولستی، ال. رادولف (۱۳۹۵). **تحلیل محتوی در علوم اجتماعی و انسانی**، ترجمه نادر سالارزاده امیری، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.

Abdullah, Mahmoud; Said, Muhammad; Mufraini, Arief (2023). The Systematic Review of Shariah Governance in Islamic Banking System: A Meta-Synthesis Approach. Tapis: **Journal Penelitian Ilmiah**,6 (2),101-117. https://doi.org/10.32332/tapis.v6i2.5339.

Ansell, Christopher and Torfing, Jacob (Eds.). **Handbook On Theories of Governance**. Cheltenham, UK. Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing Limited.

Bevir, Mark (2009). **Key Concepts in Governance**.California: Sage Publication.

Bevir, Mark (2021). governance. **Encyclopedia Britannica**.

Bevir, Mark (Editor) (2007). **Encyclopedia of Governance**. California: Sage Publication.

Bovaird, Tony & Loeffler, Elke. (2003). Evaluating the Quality of Public Governance: Indicators, Models and Methodologies. **International Review of Administrative Sciences**, (69),313 - 328. 10.1177/0020852303693002.

Colebatch, H.K. (2014). Making sense of governance. **Policy and Society**, 33 (4), 307-316. DOI: 10.1016/j. polsoc. 2014.10.001

Farazmand, Ali (2004). **Sound Governance Policy and Administrative Innovations**. USA: Praeger Publisher.

Gjaltema, Jonna; Biesbroek, Robbert and Termeer, Katrien (2020). From government to governance…to meta-governance: a systematic literature review. **Public Management Review**, 22 (12), 1760-1780. DOI: 10.1080/14719037.2019.1648697.

Guba, E.G. and Lincoln, Y.S. (1994). Competing paradigms in qualitative research (105 - 117). In: Denzin, N.K. and Lincoln, Y.S. (Eds.). **Handbook of Qualitative Research**. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

Gwet, K.L. (2020). **Handbook of inter-rater reliability: The definitive guide to measuring the extent of agreement among raters**. Advanced Analytics LLC.

Jreisat, Jamil (2004). Governance in a Globalizing World. **International Journal of Public Administration**, 27 (13 and 14), 1003 - 29.

Kaufmann, Daniel and Kraay, Aart and Zoido, Pablo (1999). Governance Matters. **Policy Research Working Papers**. World Bank. https://doi.org/10.1596/1813-9450-2196.

Klijn, E.H. (2012). Public Management and Governance: a comparison of two paradigms to deal with modern complex problems in D. Levi Faur (Ed.). **The handbook of governance**. Oxford: Oxford University Press, 201 - 214. 10.1093/oxfordhb/9780199560530.013.0014.

Kooiman, Jan (1993). **Modern Governance, New Government-Society Interactions**. London: Sage Publications. 10.4135/9781446215012.

Kooiman, Jan (2003). **Governing as Governance**. Sage. 10.4135/9781446215012.

Kooiman, Jan (2010). Governance and Governability. In P. S. Osborne (Ed.), **The new public governance: emerging perspectives on the theory and practice of public governance**. London| New York: Routledge| Taylor and Francis.

Lachal, Jonathan; Revah-Levy, Anne; Orri, Massimiliano and Moro, Marie Rose (2017). Metasynthesis: An Original Method to Synthesize Qualitative Literature in Psychiatry. **Frontiers in psychiatry**, 8 (269),1-9. https://doi.org/10.3389/fpsyt. 2017.00269.

Lynn, Jr, Laurence, Heinrich, Carolyn and Hill, Carolyn (2000). Studying Governance and Public Management: Challenges and Prospects. **Journal of Public Administration Research and Theory**. 10. 10.1093/oxfordjournals.jpart.a024269.

Malik, Maszlee (2017). **Foundations of Islamic Governance, A Southeast Asian Perspective**. London: Routledge. Political Studies, XLIV,652 - 667.

Malik, Maszlee (2011). Constructing the architectonics and formulating the articulation of Islamic governance: A discursive attempt in Islamic epistemology. **PhD Dissertation**, Durham University.

Mayntz, Renate (2022). Steering. In: Ansell, Christopher and Torfing, Jacob (Eds.). **Handbook On Theories of Governance** (278 - 284). Cheltenham, UK • Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing Limited.

Merriam-Webster. (n.d.). Function. In **Merriam-Webster. com dictionary**. Retrieved December 3, 2023, from https://www.merriam-webster.com/dictionary/function

Meuleman, Louis (2008). **Public Management and the Metagovernance of Hierarchies, Networks and Markets**. Leipzig: Physica-Verlag (A Springer Company).

Mishra, J., & Attri, V. (2020). Governance, Public Service Delivery and Trust in Government. **Studies in Indian Politics**, 8(2):186 - 202.

Neuendorf, Kimberly. A. (2017). **The content analysis guidebook**. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

Nikolić, Jelena & Zlatanovic, Dejana. (2018). Corporate Governance and Corporate Social Responsibility Synergies: A Systemic Approach. **Naše gospodarstvo/Our economy**, 64. 36 - 46.

Osborne S. (2010). **The new public governance: emerging perspectives on the theory and practice of public governance**. London | New York: Routledge | Taylor and Francis.

Peters, B. Guy and Pierre, John (2016). **Comparative Governance**. Cambridge: Cambridge University Press.

Pierre, John and Peters, B. Guy (2021). **An Advanced Introduction to Governance**. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited.

Radnor, Zoe; Osborne, Stephen and Glennon, Russ (2022). Public management theory. In: Ansell, Christopher and Torfing, Jacob (Eds.). **Handbook On Theories of Governance** (43-56). Cheltenham, UK • Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing Limited.

Rhodes, R. (1996). The New Governance: Governing without Government. **Political Studies**, XLIV,652 - 667.

Rhodes, R. A. W. (2000). "Governance and Public Administration", in Jon Pierre, **Debating Governance, Authority, Steering and Democracy**. Oxford: Oxford University Press.

Rhodes, R. A. W. (2003). **Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability**. England: Open University Press.

Salamon, Lester M. (2011). The New Governance and the Tools of Public Action: An Introduction. **Fordham Urban Law Journal**, 28 (5),1611 - 1674.

Siddiki, Saba (2022). Policy process frameworks. In: Ansell, Christopher and Torfing, Jacob (Eds.). **Handbook On Theories of Governance** (67-76). Cheltenham, UK | Northampton; MA, USA: Edward Elgar Publishing Limited.

Stoker, Gerry (1998). "Governance as Theory: Five Propositions". **International Social Sciences Journal**, 50 (1), 17 - 28.

Torfing, Jacob; Bøgh Andersen; Lotte Greve, Carsten and Kurt Klaudi Klausen (2020). **Public governance paradigms: competing and co-existing**. UK: Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Torfing, Jacob; Peters, B. Guy; Pierre, Jon and Sørensen, Eva (2012). **Interctive Governance**.New York: Oxford University Press Inc.

United Nations Development Programme (UNDP) (1997). **Governance for Sustainable Human Development**. New York: UNDP.

Weiss, Thomas G. (2000). Governance, Good Governance and Global Governance: Conceptual and Actual Challenges, **Third World Quarterly**, 21 (5), 195 - 218.

World Bank (2007a). Strengthening the World Bank Group Engagement on Governance and Anticorruption? Strategic Document, March. cited in Gisselquist, Rachel M. (2012). **Good Governance as a Concept, and Why This Matters for Development Policy**. Working Paper (2012/30, 1 - 36).